

dr hab. Jakub Wróblewski, prof. ASP
Pracownia 3d i Zdarzeń Wirtualnych II
Wydział Sztuki Mediów

Warszawa, 24.02.2024

Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Panu Romanowi Bromboszczowi w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o kulturze i religii w ramach wskazanego osiągnięcia naukowego będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego - książek: *Kultura cybernetyczna i jakość* oraz *Stechnologizowana kultura*.

1. Opis i ocena osiągnięcia wskazanego jako podstawa do wszczęcia procedury habilitacyjnej

Przedstawione mi do oceny główne osiągnięcie naukowe Habilitanta dr Romana Bromboszcza (w myśl art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. Z 2021 roku poz. 478 z późn. zm.) to opublikowane książki: *Kultura cybernetyczna i jakość*, Wydawnictwo Naukowe Bogucki, Poznań 2014 oraz *Stechnologizowana kultura*, Wydawnictwo Naukowe Bogucki, 2023.

Kultura cybernetyczna i jakość

Książka oscyluje między zagadnieniami cyberkultury, cybernetyki oraz sieci wraz z jej hiperlinkowymi, splątanymi połączeniami oraz technologii i technicyzacji we współczesnej i dostępnej formie. Bromboszcz pozycjonuje w poszukiwaniach postać człowieka / użytkownika, coraz bardziej związanego i uwikłanego w powyższe zależności i napięcia. W publikacji ogromnie wartościowe są schematy, grafy i diagramy wykładające związki omawianych zagadnień. Wizualne egzemplifikacje połączeń przybliżają nakładające się, przenikające i multimodalne zjawiska.

W pierwszym rozdziale - *Kultura cybernetyczna i jej protagoniści* badacz analizuje (triadyczne) *Artystyczne modele cyberkultury* zaczynając od zawężenia i uprawomocnienie pojęcia cyberkultury odbijającego się w sztuce, nauce i technologii, interesująco kreśląc pasożytnicze działania sztuki mediów oraz artystek i artystów, twórczyń i twórców z obszaru sztuki mediów. Bromboszcz pozycjonuje i analizuje powyższe tendencje i kierunki stawiając sztukę na interesującej, niejednoznacznej pozycji; następnie przestawia wektory w kierunku zmiany hierarchii, w której technika i codzienność grają kluczowe role dowodząc, że całkowite

dr hab. Jakub Wróblewski prof. ASP
Warszawa
2024

Pracownia 3d i Zdarzeń Wirtualnych II
Wydział Sztuki Mediów
ASP w Warszawie

1

zignorowanie działań artystycznych nie jest upelnomocnione - z czego osobiście bardzo się cieszę. Badacz kolejno proponuje nowe modele, sprawnie wyprowadzając pryncypia związków relacji sztuki, techniki i technologii (pozycjonując *punk S* oraz *punkt T*), aby w rozdziale *Technika a technologia w świecie cyberkultury* analizować ich wzajemne związki. Autor bada morfologię składowych kultury cybernetycznej ze zwróceniem uwagi na dziedziny ją stanowiące, przenikające i odbijające się w innych gałęziach nauki (które zostały podzielone na pięć głównych sfer) i/lub sztuki której zajmujące egzemplifikację przytacza badacz. Bromboszcz na stronie nr. 23 zadaje pytanie: *co się stanie, gdy w miejsce technologii wstawimy technikę i przemyślimy ją na nowo?* Autor nie boi się kwestionować zastany porządek rzeczy. Kolejno ukazuje sylwetki *Pionierów cybernetyki* (szkoda, że nie poświęca miejsca pionierkom tych działań), oraz *Protagonistów cyberkultury*, obejmując *Powieść Cybernetyczną*. Rozdziały są interesujące - wybrane nazwiska, prace i działania są trafione, w tym miejscu wprowadzone zostanie pojęcie transhumanizmu. Następnie autor wyodrębnia z *Technicznego modelu kultury* pięć składowych cybernetycznej kultury, skupia się na sztuce komputerowej, kodowaniu, transferze informacji oraz sztucznej inteligencji. Wprowadzone zostają atomy kultury, nazwane dalej *sektorami*. *Gerontokracja jako przyszłość wyobrażona* traktuje o zespoleniu kwestii starości z nieśmiertelnością na tle kultury cybernetycznej w kontekście posthumanizmu, akceleracji, postczłowieka, człowieka + oraz nadzmysłowości prowadząc do zespolenia ciała z technologią w ujęciu futurologicznym oraz wglądem w systemy społeczno-polityczne. *Pojęcia-zworniki namysłu nad cybernetycznością* obejmują szeroką eksplorację wątków i tendencji w kontekście prac innych badaczek i badaczy.

Autor miękko przechodzi do konfrontacji pojęcia i rozciągłości idei miasta będącego alegorią i odpowiednikiem usieciowionych struktur baz danych, jak i internetu *per se* w rozdziale drugim - *Miejsce, miasto i sieć*. Bada autorskie „umiejscowienie”, kategorię miejsca w szerszym kontekście przestrzeni jako geofizycznego środowiska i form symbolicznych w aspekcie ilości i jakości. Po przejściu ze świata liczb w stronę doświadczenia twórcy szczegółowo poddaje pod rozważenie jakości i cechy konkretnych przestrzeni. Dalej, w *Środowisku jako „aktywnym tle”* miejsca pod rozważenie skrupulatnie poddawane są relacje między miastem, a internetem; autor wykładając swoją definicję umiejscowienia skupia się na pojęciu środowiska w archaiczności i nowoczesności, podkreślając związki między przenikaniem się internetu i miasta, a fantomów ze światem urbanistycznym nawiązując do automatyzacji, kompresji przestrzeni, elektryczności oraz utopii. Pan Roman Bromboszcz pochyla się nad *Umiejscowieniem a miejscem* jasno rysując różnicę w pojęciach, traktując zjawiska do postawienia kluczowych pytań - *Czy kultura współczesna jest cybernetyczna* - wskazując na immanentne splątanie z posthumanizmem, ultramodernizmem i retribalizacją. Autora angażują problemy *Środowiska Internetu a środowiska miasta*, jako pól do komunikacji, udziału odbiorców w kształtowaniu komunikatu, bada element czasu w eksploracji zjawisk oraz wszechobecny kapitał i aktualności. W *Umiejscowieniach* narracja ukierunkowana jest na szeroko rozumianą aktywność, reprezentację baz danych, wyprowadzoną teorię prototypu, problem masowości, funkcję i formę znaku w aktywistycznych działaniach artystycznych, również w przestrzeni publicznej. Bromboszcz koncentruje się na przestrzeni ilościowej, wyluskując drzemiącą wszędzie bezwzględność ekonomii oraz zjawisko społecznego nadzoru, znajdując reminiscencję zjawisk w *THX1138* oraz *Nowym wspaniałym świecie*. Wprowadza autorski termin

analetyczność, dalej wkraczając w sztukę komputerową, tekstualność dochodząc aż do zjawiska hipertekstualności.

W rozdziale trzecim - *Rzecz, dzieło sztuki i fantom* - poddaje pod rozwałę istotę obiektu artystycznego oraz jego morfologii w autorskim modelu kultury sektorów, wychodząc z fenomenu nazwy, procesu kopiowania i walki nazw z przedmiotami. Skupia się na *Rzeczach* przedmiotach zewnętrznych wobec podmiotu pozycjonujących się w rozciągłości i czasie (jako parafrazy tego, co istnieje poza fantomem - duchem i nieżywym pojęciem, razem z jego bezcielesnością) jako obiektów coraz bardziej oderwanych od materialności. Prowadzona zostaje analiza pojawienia się w historii dzieła sztuki przy wcześniejszym, powszechnym funkcjonowaniu rzeczy w kontekście powstania XIX wiecznego fantomu. Bromboszcz interesująco zatapia się we współczesnych praktykach i działaniach artystycznych (w różnych formatach, technikach i relacjach), podkreślając permanentny związek filozofii ze sztuką objawiający się w cyberkulturze artystycznej, jej kulturowym odpowiedniku, jak i modelu technicznym. Przechodząc przez jakości dostarczane przez zmysły dotyka działania synestezji.

Labirynt sieć i podróż z rozdziału czwartego związana jest z nawigacją (jako interpretacją przestrzeni) w aspekcie baz danych oraz pojęcia (multi)mediów. Dalej wywód wyprowadzany jest na bazie badań i tekstów Ryszarda Kluszczyńskiego (problem znikania medium), Bromboszcz upatruje temat podróży w związku z „*drogą turysty a konkurencją korporacji*” oraz problemu sztucznego życia. Badacz zagłębia się w typy komunikacji tworząc analogię do drogi fizycznej, jak i cyfrowej, rozkładając i rozczłonkując hierarchię drogi i spoczynku. Nieszablonowo analizuje formalne właściwości struktur kulistych przenosząc architekturę miejsc-przejść w przestrzeń internetową, określoną przez niego jaką *izotopową*. Mapa, hipertekst, kategoria labiryntu w komunikacji, proces wymiany oraz sprzężenie zwrotne służą do ponownego zadania pytania o status filozofii w nowoczesności i postnowoczesności. Autor interesująco określa kreatywność jednostki polegającą na wytwarzaniu połączeń (syntagmów) między elementami baz danych, biorąc przy okazji kurs na zjawisko narracji, a dalej - pętli i samosprężenia. Prowadzona jest wyważona polemika między poszukiwaniami autora a obszarami badań Prof. Kluszczyńskiego, z których badacz czerpie, przy okazji wnikliwie zadając pytania o stan obecny, szczególnie w kontekście doświadczenia, zarzucając teoretykowi: „*Multi media jego zdaniem są gatunkiem, który powstał jako hybryda fotografii, filmu i video. Nie zauważa, że dla każdego z wymienionych mediów racją bytu jest rzecz, nośnik, tworzywo. Każdy z nich ma swoje materiale warunki ekspozycji*”. Bromboszcz romantycznie upatruje figurę użytkownika internetu i mediów porównując go do podróżnika czy wędrowca, którego zagnatwana trasa jest przestrzenią do wewnętrznej podróży, *sceną dla transmigracji*. Autor prowadzi dialog z Marshalllem McLuhan'em oraz Lwem Manovich'em - badaczami teorii multimediów, próbując określić terytorium cyfrowości, jakości i skład *medium* poprzez figury narracji, ikony, obrazu oraz malarstwa. Bromboszcz sprawnie rozwija (jak pisze - uniwersalną) teorię komunikacji Kluszczyńskiego, dochodząc do sedna - procesu całościowego odbioru dzieła sztuki.

Piąty rozdział - *Elektroniczny folklor i sieć* nastawiony jest na zanurzenie w Internecie badając niezwykle zajmujące granice między magią a folklorem nowych mediów. Szkic staje się podróżą po patchworkowych wątkach i zjawiskach będących składowymi internetowej

przestrzeni 2024 roku, zjawiskach celebrities, stalkingu i społecznościowych mediów, empirycznie badając porównania wyników szukania w różnych przeglądarkach, dochodząc do spozycjonowania zjawiska e-folkloru. Rozdział ten z powodzeniem mógłby zostać rozwinięty w autonomiczną publikację.

Stechnologizowana kultura

Książka traktuje o przekształceniach i przemianach zachodzących w fizycznym i cyfrowym świecie w kontekście pozycji, dążeń, pragnień i uwarunkowań jednostek jak i zbiorowości zadając pytania o to, co ogólne jak i indywidualne - badając relacje między zjawiskami z interesującej perspektywy - autor wprowadza pojęcie samplowania, tokenów, leksji, paragrafów, myśli i zwrotów memicznych, co ukazuje świeżość spojrzenia na zjawiska oraz sam proces badawczy - twórca określił właściwy styl i opracował autorskie modele do analizy i objęcia aktualnych tematów, wykraczających poza płytka i powierzchowną charakterystykę. Bromboszcz nurkuje w związkach, zagadnieniach, z pozoru przeciwstawnych, aby spozycjonować zjawiska oraz ich wzajemne relację w bardzo błyskotliwym i unikalnym stylu, z przyjemnym techcorowym vibe'em i szerokopasmową uważnością.

W rozdziale pierwszym - *Dźwięk w cyberkulturze. Muzyka, interejsy i odgłosy środowiska* bada szerokie zjawiska akustyczne w kontekście muzyki, interfejsów głosowo-dotykowych, dźwięków środowiska i sztuki interaktywnej z nastawieniem na użytkowniczkę i użytkowników również jako generatorów i twórców zjawisk. Analizuje termin cyberkultury w kontekście postmodernizmu na polu sztuki i kontrkultury. Koncentruje się na znaczeniu dźwięku z nastawieniem na problem gatunku (oczywiście w relacji z cyberkulturą), na przykładzie muzyki techno i jej związku z wirtualnością i zwrotem w kierunku inteligencji kolektywnej na nurcie transowym; ambientu i jego morfologii, systemu dystrybucji z znaczeń, funkcji i pozycji dj'a, muzyki komputerowej, audiosfery i interfejsów.

W *Obrazach jednostki w cyberkulturze* zauważa znaczący wzrost modalnych i rozszerzających się tendencji zalewu informacji (potopu informacyjnego) oraz ich wpływu na jednostki i otoczenie; poddaje pod rozważenie temat immersji, globalizacji, nomadyzmu kulturowego (w tym metafory nomady), poszerzenia zakresu poznawczego oraz interesująco przedstawiony problem duszy. Wprowadza zjawisko piractwa, zgrabnie osadzając je w kontekście cyberkultury, działań hakerskich i mediów strumieniowych. Przechodzi do zaganiania cyborgów, funkcji i rozwoju maszyn, komputeryzacji i cybernetyzacji, kultury hakerskiej i idącym za jej działalnością możliwym zwrotem rewolucyjnym. Zakres poruszanych wątków jest odświeżający, dalej Bromboszcz wkracza w symulakry, symulacje i symulaki, cztery etapy cyrkulacji obiektów-obrazów, rzeczywistość przenikającą miękko w hiperrzeczywistość a dalej w głęboką rzeczywistość, oraz bada zjawiska na przykładzie literatury, filmów oraz wideoklipów z gatunku science fiction oraz cyberpunk, zadając pytania o granicę tego co analityczne i syntetyczne. Autor penetruje współczesne rozwiązania technologiczne w tym oprogramowanie 3d, graficzne silniki gameingowe, web 3.0, augmented reality, zdarzenia wirtualne w tym komunikatory - umożliwiające coraz bardziej angażującą interakcję oraz wytwarzane nakładki i filtry - oraz zjawisko wirtualnych celebrytek-modelek dochodząc do pytań

o istotę CGI w tworzeniu symulaków, zjawiska sztuczności i uncanny valley. W dalszej części *Networker/sieciobotnik/mazoiler* autor skupia się na relacjach jednostki z innymi bytami oraz wytwarzaniu alternatywnych wizerunków. Zaznacza uwęzłowienie, usieciowienie w kierunku środowisk multiuser, poddaje pod rozagę termin gracza i gry, cyfrowe środowiska gotowe na czynną interakcję, składowe digitalnych światów w tym ich wizualną, audialną i przestrzenną formę, przyjmowaną perspektywę oraz charakter jak i wpływ mechaniki na doświadczenie. Niezwykle zajmująca jest analiza pozycji kamery w subiektywnym ujęciu POV, problem inności i niedopasowania, związku memów z genami, oraz pozycję i perspektywę monstrum.

Technozamieszkiwanie. Elementy cybernetyczne w codzienności to wnikliwe spojrzenie na zagadnienia związane z domem, zamieszkiwaniem i zamieszkiwaniem w środowiskach cyfrowych o charakterze sieciowym jak również w ich fizycznych odpowiednikach. Inteligentne domy, środowiska mieszkalne, problem własności, pracy, kontekst płci jest interesująco wyprowadzony. Chociaż autor zaznacza pozycję nurtu cyberfeministycznego, w rozważaniach zabrakło zaznaczenia postaw nieheteronormatywnych w odniesieniu do niebinarności i społecznych grup LGBTQ+ silnie obecnych i aktywnych w środowiskach wirtualnych m.in. w największej online'owej platformie VR chat - rozróżnienie na kobiece i męskie uważam za nieobejmujące wszystkich podmiotów i niewyczerpujące tematu poruszanego przez badacza. Dalej pojawia się zjawisko głosu i mowy w kontekście zamieszkiwania, cyfrowych i wirtualnych przestrzeni w odniesieniu do fizycznych dysków i dematerializacji, niematerialnych artefaktów, archiwizacji, różnic i form sieci, struktur informacji, mediów mobilnych, cyfrowego wspomaganie i sterowania fizycznych przestrzeni, oraz jednoczesnego i płynnego przemieszczenia się między byciem fizycznym a cyfrowym w różnych wariantach rzeczywistości.

Cyberobywatel. Powinności i cnoty wprowadza autorskie pojęcie *blógobitu*, rozważa temat polityczności działań, dostarczania danych przez każdą cyfrową aktywność karmiącą algorytmy, zatarcia granic między tym co prywatne a publiczne, zjawiska kontrakcji, cyberdemokracji, przeszukiwania, aktywności, ruchu sieciowego, współtworzenia i współdzielenia bytów cyfrowych jak i ich rozsiewania. Dr Roman Bromboszcz analizuje znaczenie i wartość *udostępnia* jako aktu i idące z nim konsekwencje, znaczenia i budowane relację.

2. Ocena pozostałego dorobku oraz działalności naukowo-dydaktycznej

Działania Pana doktora Romana Bromboszcza oscylują między zainteresowaniami naukowymi, artystycznymi i kuratorskimi w których wypracowuje teorię aksjologiczną zorientowaną na kulturę rozumianą ewolucyjnie. Warto zwrócić uwagę na pozostałe książki naukowe Pana Bromboszcza: *Estetyka zakłóceń*, Wydawnictwo Naukowe WSNHiD, Poznań 2010 - napisana na bazie doktoratu obronionego w Instytucie Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Promotorka prof. dr hab Anna Jamroziakowa, Recenzenci: prof. dr hab. Ryszard Kluszczyński i prof. dr hab. Roman Kubicki - oraz *Ewolucja i wartość. Szkice o kulturze*, Aureus, Kraków 2012 jak również artykuły w pismach naukowych, tomach zbiorowych oraz czasopiśmie popularno-naukowych i artystycznych. Habilitant jest również członkiem Polskiego Towarzystwa Estetycznego, Polskiego Towarzystwa Kulturoznawcze oraz European Network for Cinema and Media Studies. Razem z Tomaszem Misiakiem, Szczepanem Kopytem oraz

Łukaszem Podgórnym na tle tendencji światowych prekursorsko wprowadził w użycie termin poezja cybernetyczna (cyberpoezja) w 2005 roku. Między 2010-2021 r. kuratorował i uczestniczył w sześciu edycjach Festiwalu Permutacje (Galeria „Wieża Ciśnień” CKiS w Koninie).

3. Konkluzja

Obydwie pozycje - wskazane osiągnięcia naukowe - łączą wnikliwie zagłębienie autora w zadawane pytania, wyczucie zasadności ich stawiania oraz udana próba wyboru analizowanych zjawisk pojawiających się we współczesnej kulturze, komunikacji, skutkowo przyczynowych związkach rządzących światem, zarówno tym materialnym, jak i wirtualnym. Bromboszcz ma łatwość wykładania zagadnień, świadczy o tym podział publikacji na rozdziały, a rozdziały na krótsze, skoncentrowane fragmenty - podrozdziały. Siłą researchu i analiz badacza jest właśnie trafianie w sedno. W swoich poszukiwaniach nie krąży i nie lawiruje - trzyma się imperatywnej potrzeby objęcia związków w jak najczytelniejszej i klarownej formie. To wielka siła książek badacza, których bibliografia korzysta nie tylko z opracowań naukowych, krytycznych i publicystycznych, ale również z egzemplifikacji kultury filmowej, tytułów kinematograficznych oraz gier komputerowych. Z drugiej strony podróż po wątkach obejmuje szerokie spektrum odniesień, odnóg i pokrewnych temperatur, badacz stara się objąć cały wachlarz znaczeniowy - co mu się zgrabnie udaje. Zainteresowanie związkiem człowieka z technologią jak również technologii z człowiekiem w szerokopasmowych poszukiwaniach jest interesującym i aktualnym kierunkiem w usieciowionym i coraz bardziej zautomatyzowanym społeczeństwie. Transhumanistyczny i cyberpunkowy nurt zapoczątkowany w *Neuromancerze* w 1984 roku przez Williama Gibsona (kontynuowany w *Trylogii ciągu*¹ nie pozostał bez wpływu na zacytn zainteresowań badacza. Bromboszcz prowadzi polemikę z badaniami prof. Ryszarda Kluczyńskiego, co jest bardzo odświeżającym wątkiem w obydwu publikacjach.

Reasumując - wszystkie powyższe dokonania składające się na dorobek naukowy dr Romana Bromboszcza oceniam bardzo pozytywnie, doceniając szczególnie jego wszechstronność, wyznaczanie nowych kierunków, analizowanie tendencji w szybko zmieniającym się, morfującym świecie zarówno cyfrowym, jak i fizycznym oraz głębokie zanurzenie w związki budujące wymiary kultury zarówno cybernetycznej jak i stechnologizowanej. Biorąc pod uwagę całość aktywności i dokonań Habilitanta, wnioskuję o dopuszczenie go do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego. Jednoznacznie stwierdzam, że dorobek naukowo-badawczy oraz działalność popularyzatorska spełniają warunki wymagane do uzyskania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie nauki o kulturze i religii będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego - książek: „Kultura cybernetyczna i jakość” oraz „Stechnologizowana kultura”.

dr hab. Jakub Wróblewski, prof. ASP
Warszawa, 17.02.2024

dr hab. Jakub Wróblewski, prof. ASP Warszawa 2024
Pracownia 3d i Zdarzeń Wirtualnych II Wydział Sztuki Mediów ASP w Warszawie
6